

Působnost práva na internetu

Úvod a cíl kapitoly

Tato kapitola se zabývá problematikou působnosti práva na internetu v soukromoprávních vztazích s mezinárodním (přeshraničním) prvkem, tedy primárně právním odvětvím mezinárodního práva soukromého.

Vznik a existence internetu a volný pohyb osob (offline i online) ovlivňují nejen společnost samotnou, ale i normativní systémy regulace. Od počátku devadesátých let mění internet pojetí přenosu dat, sdílení informací, času a prostoru. Dnes už se nerozhodujeme, zda do kyberprostoru vstoupíme. Dnes už tam (bez ohledu na naši vůli) žijeme.

Cílem této kapitoly je proto na základě obecných úvah týkajících se charakteristických znaků internetu a jeho vlivu na mezinárodní právo soukromé a principu teritoriality analyzovat konkrétní pravidla pro určení práva rozhodného a mezinárodní příslušnosti soudů v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem, které vznikají na internetu.

Ve druhé podkapitole vymezíme charakteristické znaky internetu, a jakým způsobem ovlivňují mezinárodní právo soukromé a procesní. Toto právní odvětví je úzce spojeno s principem teritoriality, kterému se věnujeme ve třetí podkapitole. Tyto teoretické úvahy a obecná východiska jsou ve čtvrté podkapitole konkretizována výkladem vlivu internetu na smluvní a mimosmluvní závazkové vztahy s mezinárodním prvkem, resp. vlivu na pravidla pro určení práva rozhodného a mezinárodní příslušnosti soudů. V páté, předposlední kapitole, se věnujeme možnému budoucímu vývoji v oblasti geolokace a práva, ochrany a přístupu k datům, práva být zapomenut a působnosti práva v jiných, z pohledu dosahu internetu zajímavých, právních odvětví.

Charakteristické znaky internetu a jejich význam z pohledu působnosti práva

Internet je prostorem neomezeným státními hranicemi a zásadně nezávislý na státním území. Pravidla mezinárodního práva soukromého jsou na druhou stranu založeny právě na principu teritoriality a vazby jednání k území určitého státu, kdy státní hranice vymezují limity moci a suverenity státu. Jsou-li data zveřejněna na sociálních sítích, jsou v zásadě „nezničitelná“.

Neexistuje jedno mocenské centrum. V této souvislosti je nutné zmínit postavení organizace ICANN, a hlavně globálních korporací typu Facebook, Google, Amazon apod., které významně ovlivňují moc zákonodárnou, výkonnou i soudní.

Dynamika technologického vývoje převažuje nad legislativní rychlostí úpravy právních vztahů, které jsou jí ovlivněny, a to jak na úrovni národní, tak regionální (typicky EU) i mezinárodní.

S ohledem na uvedené vlastnosti internetu je otázkou, nakolik mohou být stávající právní normy aplikovány na právní vztahy vznikající v prostředí internetu. V této věci můžeme uvést tři přístupy.

Pro překlenutí problémů spojených s jejich aplikací je nutné je nově interpretovat. Normy platného práva tak získávají nový obsah.

Můžeme uvažovat i o třetím přístupu, který je založen na tvrzení, že specifické prostředí internetu vyžaduje přijetí nových právních norem pro právní vztahy vznikající online v prostředí počítačových sítí. Problémy při aplikaci stávajících právních norem nelze překlenout interpretací a je nezbytné přijmout řešení na úrovni legislativní.

Internet a evropské mezinárodní právo soukromé a procesní

V dnešní realitě činností prováděných prostřednictvím internetu je téměř vždy možné dohledat právní vztah s mezinárodním prvkem.

Internet má významný vliv na omezení dosahu pravomoci států a jejich schopnosti regulovat právní vztahy vznikající na internetu. Tato otázka úzce souvisí s principem teritoriality a suverenity v mezinárodním právu soukromém.

Princip teritoriality v mezinárodním právu soukromém (a veřejném)

Jeho důsledkem je to, že stát může své veřejné moci podrobit osoby a věci, které se na jeho území nacházejí.

Internet a jeho vliv na právní úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem

Normy mezinárodního práva soukromého a procesního by měly zajistit právní jistotu a být předvídatelné pro účastníky těchto právních vztahů.

Pro určení rozhodného práva v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem jsou stěžejní kolizní normy. Většina hraničních určovatelských norm je ukotvena k území státu, kde došlo k právně významné skutečnosti.

Vybrané aspekty internetu a jeho dopad v evropském mezinárodním právu soukromém

Z pohledu řešení soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem s dosahem na území EU jsou stěžejní tyto předpisy:

Nařízení Brusel Ibis, Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (dále jen Nařízení Řím I) a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (dále jen Nařízení Řím II).

Tyto předpisy a v nich použité kolizní normy a procesní kritéria jsou předmětem interpretační činnosti Soudního dvora EU. Jedním z problémů spojených s působností práva na internetu, resp. aplikací těchto předpisů je, že dosud neexistuje dostatečný počet rozhodnutí Soudního dvora EU, která by vnesla více světla do některých problematických oblastí.

Rozhodnutí Soudního dvora EU, která se přímo týkají kolizních norem a procesních kritérií při aplikaci na právní vztahy vznikající online, je možné rozdělit do tří okruhů: smluvní závazkové vztahy (online spotřebitelské smlouvy a online podnikatelské smlouvy), online porušení osobnostních práv včetně pomluvy, a online porušení práva duševního vlastnictví (smluvní a mimosmluvní aspekty).

Vliv internetu na kolizní a procesní problematiku smluvních závazkových vztahů

Zpravidla řešeny národními právními řády, které mohou být ovlivněny vzorovými zákony, nebo unifikovanými předpisy na úrovni mezinárodních organizací nebo EU.

Pro určení práva rozhodného pro smluvní závazkové vztahy s mezinárodním prvkem jsou relevantní tato ustanovení:

Nařízení Řím I: volba práva (článek 3); náhradní hraniční určovatel v případě neexistence volby práva (článek 4); materiální a formální platnost smlouvy (článek 10, resp. článek 11) a speciální úprava spotřebitelských smluv (článek 6).

Pro určení mezinárodní příslušnosti soudů ve sporech vyplývajících ze smluvních závazkových vztahů s mezinárodním prvkem jsou relevantní tato ustanovení Nařízení Brusel Ibis: obecná

příslušnost (článek 4 a bydliště žalovaného); tzv. alternativní příslušnost (článek 7 odst. 1 a místo plnění, resp. místo dodání nebo místo poskytnutí služeb) a speciální příslušnost pro spotřebitelské smlouvy [článek 17 odst. 1 písm. c) a zaměřování činnosti].

Online smlouvy uzavírané mezi podnikateli

Pokud doložky o volbě práva nebo volbě sudiště nejsou mezi stranami sjednány, je nutné určit právní režim transakce a místo sudiště samostatně. Tyto otázky jsou zajímavé zejména z procesního hlediska. Nařízení Brusel Ibis obsahuje alternativní pravidlo pro založení mezinárodní příslušnosti soudů ve sporech vyplývajících ze smluvních závazků v článku 7 odst. 1. Základním kritériem je místo plnění, resp. místo dodání nebo místo poskytnutí služeb. Je-li uzavřena smlouva online na internetu, míst plnění může být mnoho. Pro účely aplikace článku 7 odst. 1 Nařízení Brusel Ibis je nutné nejdříve kvalifikovat smluvní typ. Nejčastějšími smluvními typy jsou smlouva kupní a smlouva o poskytnutí služeb. Z hlediska +elektronického obchodu je pak nutné rozlišit, zda se jedná o kupní smlouvu na „hmotné“ nebo „digitální“ zboží, resp. smlouvu o poskytnutí „hmotných“ nebo „digitálních“ služeb.

Zboží může být objednáno online, ale doručeno fyzicky (například hardware k počítači). Zde je místo dodání poměrně jasné, lze jej ukotvit k území určitého státu. Předmětem smlouvy ovšem může být zboží, které je koupeno elektronicky a existuje pouze v digitální podobě (např. koupě elektronické knihy nebo počítačového softwaru). V tomto případě bude místo dodání obtížné určit. Podobný problém lze identifikovat u služeb, např. vytvoření webové prezentace. Opět se nabízí otázka, kde je místo poskytnutí takové služby.

Online spotřebitelské smlouvy

Díky internetu je pro spotřebitele poměrně snadné nakupovat virtuálně po celém světě a vstupovat do právních vztahů s mezinárodním prvkem. Spotřebitelská smlouva může být nejen uzavřena prostřednictvím internetu, ale i plněna online (například nákup a stahování digitálního obsahu, jako je hudba, filmy nebo hry) a placena online prostřednictvím bankovního převodu nebo platby kreditní kartou.

Kolizní normy pro určení práva rozhodného pro spotřebitelské smlouvy nalezneme v článku 6 Nařízení Řím I. Pravidla pro založení pravomoci soudů pro spotřebitelské smlouvy jsou upravena v článcích 17 až 19 Nařízení Brusel Ibis.

Z hlediska uzavírání smluv na internetu jsou pro určení rozhodného práva (v případě neexistence volby práva) a příslušného soudu (v případě neexistence prorogační dohody) klíčové pojmy spotřebitel, spotřebitelská smlouva a především kritérium zaměřování činnosti podnikatele na stát spotřebitele, které je uvedeno jak v článku 6 odst. 1 písm. b) Nařízení Řím I, tak článku 17 odst. 1 písm. c) Nařízení Brusel Ibis.

Vliv internetu na kolizní a procesní problematiku mimosmluvních závazků

Internet umožňuje téměř neomezené sdílení dat a projevů výsledků tvůrčí duševní činnosti. S tímto vývojem ovšem také roste počet přeshraničních sporů v případech mimosmluvních závazkových vztahů. Z hlediska vlivu internetu jsou nejzajímavější a nejčastější případy v oblasti porušení osobnostních práv včetně pomluvy a porušení práv vyplývajících z duševního vlastnictví.

Kolizní a procesní problematika porušení osobnostních práv včetně pomluvy na internetu

Osoba, která žaluje na poškození svých osobnostních práv, může postupovat podle základního pravidla dle článku 4 Nařízení Brusel Ibis a podat žalobu v členském státě, kde má žalovaný bydliště (tedy osoba, která informaci poškozující pověst vydala, zpravidla vydavatel). U těchto soudů může poškozená osoba podat žalobu na náhradu veškeré způsobené újmy. Poškozený může také alternativně dle článku 7 odst. 2 Nařízení Brusel Ibis žalovat u soudů místa, kde je znám a kde došlo k újmě na jeho pověsti. U soudů těchto států může ovšem žádat pouze poměrnou výši náhrady podle rozsahu újmy, která mu na území těchto států vznikla.

V místě centra svých zájmů může poškozená osoba žalovat na celou újmu, která jí v tomto místě vznikla.

Kolizní a procesní problematika porušení práv vyplývajících z porušení práva duševního vlastnictví na internetu

Ve vztahu působnosti práva na internetu a ochrany duševního vlastnictví se mezinárodní právo soukromé zabývá především relativními subjektivními právy – smluvními a mimosmluvními závazkovými vztahy spojenými s uplatňováním a ochranou práva duševního vlastnictví.

Kolizní problematika u práva duševního vlastnictví jako takového nevzniká. Tato premisa vychází z podstaty práv duševního vlastnictví jakožto absolutních práv, která působí proti všem a jsou ovládána pravidlem *lex loci protectionis*. Kolizní problematika naopak vzniká u smluvních a mimosmluvních závazků s těmito právy souvisejícími.

Budoucí vývoj

Jedním z možných způsobů, jak překonat problémy spojené s teritoriální povahou práva, je využívání geolokačních, resp. geoidentifikačních technologií. Na půdě Evropské unie bylo přijato Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/1128 ze dne 14. června 2017 o přeshraniční přenositelnosti online služeb poskytujících obsah v rámci vnitřního trhu. Nařízení se použije od 20. března 2018 a jeho cílem je umožnit spotřebitelům, kteří zaplatili za online služby poskytující obsah ve své zemi, přístup k těmto službám při cestách do jiných členských států EU. Druhým významným předpisem je návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady o řešení zeměpisného blokování a jiných forem diskriminace na vnitřním trhu kvůli státní příslušnosti, místu bydliště či místu usazení zákazníků a o změně nařízení (ES) č. 2006/2004 a směrnice 2009/22/ES. Cílem tohoto návrhu je posílit postavení spotřebitelů na vnitřním trhu EU a omezit jejich diskriminaci založenou na jejich lokalizaci.

Shrnutí

Online prostředí umožňuje relativně snadno vstupovat do soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. V takovém případě je stěžejní určení, kde se budeme v případě sporu soudit a jakým právem se právní vztah řídí. Tyto otázky řeší mezinárodní právo soukromé.

Z našeho pohledu je zásadní, jaké hodnoty jsou při tvorbě právních norem preferovány; zda právní jistota a předvídatelnost, či flexibilita přijatého řešení.

Právo je teritoriální a zejména kolizní a procesní normy zásadně ukotvují právní vztah k území určitého státu. Problematické aspekty teritoriality jsme ilustrovali pomocí tří rozhodnutí, ve kterých národní soudy přijaly velmi extenzivní interpretaci vazby území k jednání, ke kterému došlo na internetu. Z tohoto důvodu byla tato tři rozhodnutí, byť teoreticky zajímavá, prakticky nevykonatelná.

Revision #1

Created 2025-05-28 11:59:27 UTC by Magdalena Dobešová

Updated 2025-05-28 12:04:59 UTC by Magdalena Dobešová